

Ben Eersels, Jelle Haemers, ur., *Words and Deeds: Shaping Urban Politics from Below in Late Medieval Europe, Studies in European Urban History (1100-1800)*, vol. 46, Turnhout: Brepols Publishers, 2020, 224 stranice

U izdanju ugledne nakladničke kuće Brepols Publishers objavljen je zbornik radova *Words and Deeds: Shaping Urban Politics from Below in Late Medieval Europe* kao dio izdavačke serije *Studies in European Urban History (1100-1800)*, posvećene isključivo urbanim temama i problemima srednjovjekovne Europe. Zbornik sadržava dvanaest radova koji na različitim primjerima analiziraju participaciju građana u političkim procesima kasnosrednjovjekovnih europskih urbanih sredina. Važno je naglasiti da tema zbornika nije vezana za gradsku političku elitu (patricijat, oligarhija), nego za obično građanstvo (pučanstvo) koje posjeduje građansko pravo (civitet), plaća gradske poreze i sudjeluje u ekonomskom životu komune, međutim nije zastupljeno u vlasti ili je njegov utjecaj na vlast ograničen. To su uglavnom bili obrtnici, sitni trgovci i radnici-nadničari u gradovima s razvijenom srednjovjekovnom industrijom. Osim što u načelu nisu mogli biti birani na gradske funkcije, u mnogim slučajevima nisu imali ni pravo biranja članova gradske uprave. Radovi u zborniku pokazuju na koji su način ti građani uspjeli poboljšati svoj politički status te u kojoj je mjeri političke procese u tim urbanim sredinama potaknulo obično građanstvo, a ne gradske elite. Može se zaključiti da zbornik obrađuje zanimljivu i važnu tematiku iz srednjovjekovne urbane povijesti za koju se ne može reći da dosad nije bila analizirana u historiografiji, međutim ovdje je fokus stavljen na začetak razvoja građanstva kao političke grupe sa svojim idejama, na diskurs i dijalog građana s vlastima kao i na strategije građana u njihovoj borbi za veću participaciju u gradskoj vlasti.

U uvodnom radu Jellea Haemera i Bena Eerselsa *Introduction: Shaping Urban Politics from Below* (7-29) predstavljena je glavna tema zbornika – uključenost građana u politički život srednjovjekovnih komuna i gradova. Predstavljajući priloge u zborniku, autori zaključuju da situacija u srednjovjekovnoj Europi ne može pružiti crno-bijelu sliku odnosa građanstva (ili pučanstva) i gradske vlasti. U nekim su slučajevima obični građani bili više uključeni u rad gradske uprave, a u nekim su područjima posve isključeni, iako ne bez određenih poluga moći poput podnošenja peticija odnosno predstavka u gradskom vijeću. Ponegdje su takve građanske akcije, peticije i zahtjevi brzo naišli na razumijevanje vlasti, ili je barem postignut neki kompromis, a u drugim sredinama došlo je do građanskoga revolta, štrajkova i pobuna. Ipak, mogu se uočiti neke generalne tendencije običnoga građanstva: građani su uglavnom tražili veću participaciju u vlasti, osobito u onim pitanjima koja su ih se najviše ticala poput većih nadnica, nižih poreza i boljih radnih uvjeta. Građani su često imali i različite političke ideje, no ne može se reći da su zahtijevali apsolutnu jednakost i odbacivanje privilegija onih koji su ih imali, nego su više željeli poboljšati svoj položaj.

Prvi dio zbornika, *Institutional Bargaining* (33-87), donosi tri priloga koji prikazuju slučajeve u kojima je građanstvo u većoj mjeri isključeno iz vrha vlasti, ali je ipak zadržalo politički utjecaj u određenim pitanjima ili je imalo razvijene vlastite institucije preko kojih je moglo utjecati na gradsku vlast. François Otchakovsky-Laurens u prilogu *The Universitas Massilie, an Assembly of the Whole City? Power Struggles and Social Tensions in Marseille during the 14th Century* razmatra koliko je građanstvo bilo utjecajno u srednjovjekovnome Marseilleu, u kojem su u političkom smislu dominirale dvije velike obitelji, često vladajući preko svojih posrednika u gradskoj upravi. Analizirajući sastave gradskoga vijeća, autor pokazuje da je u vijeću bilo dosta pripadnika srednjega

sloja građanstva, koji se tamo ne bi našli da se radilo o pravoj gradskoj oligarhiji. Štoviše, može se uočiti da su neki „obični” građani stekli veliki ugled i utjecaj na gradsku elitu. Pablo Gonzales Martin u radu *Popular Politics and Political Transformation in Burgos (1345-1426)* donosi slučaj srednjovjekovnoga Burgosa, u kojem su obični građani bili potpuno isključeni iz rada gradske uprave nakon zatvaranja vijeća 1345., dakle pravi primjer gradske oligarhije, što je izazvalo nezadovoljstvo isključenih građana. Međutim, autor pokazuje da nije bilo moguće potpuno isključiti pučanstvo iz odlučivanja jednostavno zbog brojnih pitanja i problema iz sfere urbanoga života. Građani su utjecaj na gradsku vlast najčešće postizali preko svojih predstavnika izabranih od gradskih četvrti ili župa. Sofia Gustafsson u radu *The Introduction of Large Councils in Late Medieval Towns: The Example of Stockholm* donosi primjer osnivanja velikoga, odnosno proširenoga vijeća građana. Osnivanju te institucije nije prethodio neki sukob uključenih odnosno isključenih iz vlasti, nego tu pojavu autorica više dovodi u vezu s utjecajem drugih velikih urbanih sredina koje su također uvodile velika vijeća u 15. stoljeću. Gustafsson dalje analizira koliki je bio stvarni utjecaj toga vijeća, odnosno šire gradske zajednice na vlast i u kojoj je mjeri pozivanje gradske vlasti na cijelu gradsku zajednicu pri donošenju odluka bilo samo deklarativno, a u kojoj mjeri stvarno.

U drugom dijelu zbornika, *Interests Groups and Interactions* (91-138), također se nalaze tri priloga. Rad Bena Eerselsa *Requested and Consented by the Good Crafts: A New Approach to the Political Power of Craft Guilds in Late Medieval Maastrich (1380-1428)* na primjeru Maastrichta istražuje integraciju cehova u gradski politički sustav. Autor ističe da su cehovi imali moć podnositi predstavke (peticije) i utjecati na gradsku vlast te se s njima konzultiralo pri odlučivanju, a u nekim su se slučajevima služili i štrajkom kao pritiskom. Također, oni svoju moć nisu

temeljili na formalnim članstvima u vijeću, nego više neformalno, na oralnoj komunikaciji s vlastima, zbog čega političko odlučivanje u srednjovjekovnom gradu ne treba tražiti isključivo u gradskim vijećima. Još veću moć cehovi su postigli u njemačkim srednjovjekovnim gradovima, što je bila tema preostalih dvaju priloga. Dominique Adrian u radu *Craftsmen, Urban Councils, and Political Power in the Imperial Cities of Swabia (14th-15th Centuries)* fokusira se na nekoliko južnonjemačkih, odnosno švapskih gradova (prije svega Augsburg, Freiburg, Ulm, Nördlingen i dr.) u kojima su obrtnička udruženja odnosno cehovi sredinom 14. stoljeća uspjeli postići izravan politički utjecaj u gradskoj vlasti, gdje je dotada dominirala trgovačka elita. U tim gradovima pojedinac nije mogao ni postati punopravni građanin ako nije bio član ceha (*Zünfte*), a cehmeštri su uživali veliku političku moć. Gradske vlasti više nisu imale utjecaj na cehovske statute. Ipak, Adrian pokazuje da cehovi nisu bili svemoćni u političkom životu i da njihove inicijative koje se nisu izravno ticale cehova nisu bile prihvaćane. Sabine von Heusinger u radu *Giving Artisans a Voice: The Political Participation of Guilds in the German Towns* prikazuje političke borbe za prevlast u srednjovjekovnom Strasbourgu, gdje je vrhovni gospodar bio biskup, no cehovske su se organizacije uspjele nametnuti na svim važnim gradskim funkcijama, istiskujući pomalo patricijske obitelji. Nakon izbivanja sukoba 1332. došlo je do podjele broja vijećnika između patricija i cehovskih organizacija. Međutim, politička previranja su se nastavila, pa su cehovske organizacije počele uključivati i neke patricije u svoje redove, dalje jačajući svoju dominaciju u gradskoj vlasti. Autorica drži da je Strasbourg bio jedan od prvih gradova u kojem su trgovačke i obrtničke organizacije organiziranim pobunama uspjele zavladati gradom.

Treći dio nosi naziv *Discourse, Ideology, and Conflict* (141-224) i sadržava pet radova.

Prvi je *Injury and Remedy. The Language of Contention in the Southern Low Countries, 13th-16th Centuries*, u kojem Jelle Haemers obrađuje pobune i revolt građana u flandrijskim gradovima fokusirajući se na diskurs i ideologiju pobunjenih građana. Na temelju izvornih podataka Haemers analizira kako su građani razvili vlastiti politički narativ u sukobu sa svojim vrhovnim gospodarima, što se može iščitati iz njihovih predstavi ili sudskih procesa. Te su predstave redovito sadržavale popis nepravdi i šteta koje su građani pretrpjeli, što su oni uvijek dovodili u kontekst povrede njihovih prava. Isto je tako iz tih dokumenata vidljivo kako su građani razvili svijest da vrhovni gospodar mora vladati na pravedan način, poštujući ujedno i svoju feudalnu zakletvu da će štiti građane od nepravdi, a ako tu zakletvu prekrši, onda su i građani slobodni od zakletve vjernosti. Sljedeća dva rada obrađuju sličnu tematiku, ali na prostoru Španjolske. Beatriz Majo Tomé u radu *Discourse and Collective Actions of Popular Groups in Castilian Towns before the „Revolt of the Comuneros”* obrađuje poznati ustanak kastiljskih gradova 1520. predvođenih Valladolidom protiv kralja Karla I., ističući da se u pobuni oblikovala nova koncepcija građanskoga diskursa, koji se pozivao na jednakost i poštovanje javnoga dobra. Nasuprot tome Jesús Ángel Solórzano Telechea u radu *Ideologies and Political Participation of the Commons in Urban Life of Northern Atlantic Spain during the Late Middle Ages* prikazuje kako su građani, nakon što su bili isključeni iz vijeća, ipak razvili miran i nenasilan politički diskurs prema oligarhiji u gradovima sjeverne Španjolske. Rad Elize Hartrich *The Politics of Record-Keeping in Fifteenth-Century English Towns* analizira političku moć običnih građana ili pučanstva (*commons*) u engleskim gradovima. Oni su često bili uključeni u vlast, iako su obnašali pretežno niže gradske funkcije. Međutim, jedno od tih njihovih nižih zaduženja bilo je i nadziranje gradskih izbora te briga za gradske isprave i njihovo vođenje. Hartri-

ch ističe da su obični građani imali važnu ulogu u sastavljanju gradskih isprava te da gradska oligarhija nije imala monopol ni na sastavljanje tih isprava ni na njihov sadržaj. Na taj način može se dovesti u pitanje teorija da su gradske isprave svjedočanstvo i odraz moći isključivo gradskih elita. Posljednji rad u zborniku prilog je Jana Dumolyna naslovljen *Conclusion: Urban Revolts and Communal Politics in The Middle Ages: Problems and Perspectives*. U njemu je dan sažeti prikaz modela organizacije vlasti u različitim europskim sredinama te historiografski pregled problematike urbanih revolta u srednjovjekovnoj Europi, pa autor ujedno donosi i pregled primarne literature za ta pitanja. U tom pregledu Dumolyn posebice naglašava klasne i ekonomske uzroke pobuna, premda odbacuje gledanje na klase kroz strogu marksističku prizmu jer su se u srednjovjekovnim gradskim konfliktima, zavisno od političkih i ekonomskih okolnosti, često sklupali savezi između klasa odnosno grupacija koje bi po marksističkoj formuli trebale biti sukobljene.

Bruno Škreblić

Stanko Andrić, Rudina – benediktinski samostan sv. Mihaela Arkandela, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2020, 207 stranica

U nakladi Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskoga instituta za povijest u travnju 2020. objavljena je monografija Stanka Andrića pod nazivom *Rudina – benediktinski samostan sv. Mihaela Arkandela*. Prema autorovim riječima, radi se o prvoj u nizu knjiga kojima je cilj obraditi sve srednjovjekovne samostane desetak različitih crkvenih redova na području današnje Slavonije, Srijema i hrvatskoga dijela Baranje. Stanko Andrić jedan je od vodećih hrvatskih medievista, uža mu je specijalnost